

Motion till riksdagen 2006/07:A271

av **Veronica Palm m.fl. (s)**

Unga på arbetsmarknaden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka lagen om anställningsskydd i syfte att stärka ungas ställning på arbetsmarknaden.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att låta den nya formen av visstidsanställning införas som planerat.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förkorta tiden för återanställningsrättens intjänande till 6 månader från dagens 12, till skillnad från regeringen som tvärtom vill förlänga den till 24 månader.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lagstiftning om rätten till heltid.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att behålla och utveckla de statligt finansierade feriearbetena.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om fortsatt satsning på yrkesutbildningarna.¹
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna riktade till unga.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att bibehålla möjligheterna att söka interpraktikstipendier.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om höjning av a-kasseavgiften.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att bibehålla avdragsrätten för både arbetslöshetskasse- och fackföreningsavgifterna.²
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om sänkt a-kassenivå, sänkt tak i a-kassan och försämrad beräkningsgrund för uttag av a-kassan.

Fel! Okänt namn på

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om en fortsatt satsning på arbetsmiljöutbildning.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om en nedläggning av Arbetslivsinstitutet.

¹ Yrkande 6 hänvisat till UbU.

Fel! Okänt namn på

² Yrkande 10 hänvisat till FiU.

Fel! Okänt namn på

Arbete åt alla – ungas rätt på arbetsmarknaden!

Många unga har i dag problem med att ta sig in på arbetsmarknaden. Allra mest utsatta är de som inte avslutat grundskolan eller gymnasiet, men även för dem med avslutad akademisk utbildning kan det vara svårt att hävda sig utan arbetslivserfarenhet.

Att man inte klarar sin egen försörjning och efterfrågas på arbetsmarknaden innebär för de allra flesta att det blir omöjligt att få en bra start på sitt vuxenliv. Skaffa egen bostad blir en svårighet, bilda familj en annan. Det kan till och med bli problem med att skaffa sig ett eget mobiltelefonabonnemang när man inte har någon fast inkomst. För lång tid utan fasta rutiner kan dessutom leda till en passivisering och ett utanförskap som blir allt svårare att bryta. Kampen för att just unga människor ska få jobb, utbildning eller del av aktiva åtgärder är därför extra angelägen.

Ett sätt att underlätta för unga att ta sig in på arbetsmarknaden kan vara att införa lärlingsplatser där utbildningen i ett eller flera ämnen förläggs till arbetsplatser. Ett annat att göra särskilda satsningar på praktikplatser för arbetslösa akademiker för att underlätta generationsväxlingar, både i den privata och den offentliga sektorn. Unga med yrkeskompetens som saknar formell kompetens bör också få möjlighet att validera sina kunskaper och därmed öka sina chanser att bli anställda.

Tidsbegränsade anställningar och anställningstryggheten

Antalet tidsbegränsat anställda har ökat markant sedan 1990-talets början. Gruppen är numera stor och omfattar omkring en halv miljon arbetstagare. Varannan anställd under 25 år har tillfällig anställning. Bland LO-kvinnor i åldrarna 25–29 år har andelen med tidsbegränsade anställningar i det närmaste fördubblats sedan 1990 – från 15 till nästan 30 %. Av LO:s medlemmar är det 15 % av alla svenskfödda kvinnor och 9 % av svenskfödda män som har tidsbegränsad anställning. Av kvinnor födda utanför Europa är det ungefär en tredjedel som har tillfälligt jobb. Statistiken visar tydligt att unga människor, kvinnor och utländska medborgare är överrepresenterade i tillfälliga jobb, liksom LO:s medlemmar och människor utan yrkesutbildning.

Ibland sägs det att människor vill ha tillfälliga jobb – särskilt ungdomar. Tillfälliga jobb skulle göra att man kan komma och gå som man vill, åka ut och resa, vara fri och obunden. Givetvis finns enstaka sådana exempel, men i övrigt är detta en väl spridd myt. För de allra flesta, nästan alla, är ett tillfälligt jobb inget man väljer själv, utan det är något man tvingas acceptera i brist på andra alternativ. Hela 96 % av alla löntagare vill ha en fast tillsvidareanställning. Mer än var sjunde anställning är dock tidsbegränsad (LO 2003). Ett tillfälligt jobb ger för de flesta ingen ökad frihet. Tvärtom kan de t.ex. aldrig

planera någon semester och det är svårare att få vidareutbildning, hälsokontroller, subventionerad friskvård, svårt att få hyra en lägenhet, teckna ett telefonabonnemang och andra fördelar som åtnjuts av dem som har tillsvidareanställning. Kort sagt blir hela tillvaron otrygg.

Den tidigare regeringen och riksdagen beslutade därför att stärka anställningsskyddet för visstidsanställda. Detta innebar att en rad otrygga anställningsformer försvann: projektanställning, säsongsanställning, praktik, feriearbete, tillfällig arbetsanhopning, anställning inför värnplikt samt överenskommen visstidsanställning (ÖVA). Ambitionen var att göra det möjligt att träffa avtal om tidsbegränsad anställning för vikariat, provanställning samt när arbetstagaren fyllt 67 år.

En ny anställningsform infördes därför som innebar att visstidsanställning kan pågå som längst i 14 månader under en 5-årsperiod hos samma arbetsgivare, för att därefter kunna övergå i en tillsvidareanställning. Dessutom ska en eventuell provanställning räknas in i de 14 månaderna, samt företrädesrätten till återanställning börja tjäna in redan vid 6 månader (i dag 12 månader) och gälla i 9 månader. Reglerna skulle föras in i lagen om anställningsskydd, LAS, och träda i kraft den 1 juli 2007.

Den borgerliga regeringen tänker nu riva upp beslutet om förstärkningen av LAS, och i stället försvaga reglerna angående rätten till återanställning. Den borgerliga regeringen vill förlänga tiden för återanställningsrättens intjänande till 24 månader i stället för dagens 12 månader.

Konsekvensen av detta blir att alla de med tidsbegränsade anställningar, var sjunde anställd på svensk arbetsmarknad, får ännu svårare att etablera sig på arbetsmarknaden och få tillgång till de rättigheter och möjligheter de tillsvidareanställda åtnjuter.

Heltid en rättighet – deltid en möjlighet

Rätten att själv påverka sin arbetstid är begränsad för många unga och kvinnor inom LO-kollektivet i dag. 47 % av alla LO-kvinnor har deltidsanställningar. Av LO:s unga kvinnor (upp till 24 år) arbetar 53 % deltid, dessutom ofta i tidsbegränsade anställningar. Inom TCO- och SACO-grupperna jobbar kvinnor deltid i lägre grad, 28 respektive 20 %. Bland männen jobbar ca 8–10 % deltid. Dock kan man se att LO:s unga män (upp till 24 år) i högre grad än genomsnittet jobbar deltid, 17 %. (LO 2005). Rätten till heltid är därför en fråga som har stark koppling till både klass- och könstillhörighet.

Arbetslivet har sedan lång tid tillbaka formats utifrån hur ett traditionellt familjeliv ser ut. Ett familjeliv som bygger på att det ses som naturligt att kvinnor tar hand om barn och hem medan männen ses som de naturliga familjeförsörjarna. Med kraftfulla satsningar på offentlig sektor, på familjepolitik och barnomsorg har arbetarrörelsen tagit viktiga politiska beslut för att bryta den gamla traditionella och omoderna synen på kvinnors och mäns huvudsakliga ansvarsområden.

Fel! Okänt namn på

Unga kvinnor och män vill leva sina liv jämställt och vill ha såväl rätten som möjligheterna och förutsättningarna att vara ekonomiskt självständiga och självförsörjande genom sina arbeten. Unga män och kvinnor vill också ha förutsättningar som gör att man kan förena arbetsliv och föräldraskap.

Tyvärr finns hinder för detta när man väl tränger in i arbetslivet. Som ny och ung på arbetsmarknaden kommer man in i en befintlig arbetsmarknadsstruktur, vilket den enskilde inte kan påverka i så stor utsträckning på egen hand. Den strukturen bidrar också till att upprätthålla en annan, den inom familjen.

Arbetsgivare kalkylerar med att de unga kvinnorna kommer att vara mer frånvarande från arbetet eftersom de i arbetsgivarens ögon förväntas ta ansvaret för att familjelivet fungerar. Som en konsekvens erbjuds unga kvinnor, oavsett om de planerar för barn eller inte, och oavsett om de har barn eller inte, i princip alltid deltidsanställning – dessutom ofta i kombination med tidsbegränsade anställningar. Unga män erbjuds i högre grad fasta heltidsanställningar.

Det är på tiden att vi nu tar ytterligare politiska beslut som gör att vi tar nya steg framåt mot jämställda villkor såväl utanför som i arbetslivet. Det är vår uppgift att fatta politiska beslut som gör att alla unga kvinnor och män har rätt, möjlighet och förutsättningar att forma sina liv.

Möjligheten att gå från deltid till heltid är begränsad på grund av arbetsgivares ovilja att erbjuda kvinnor heltider. Det är vår skyldighet som politiker att skapa jämställda rättigheter och förutsättningar i såväl arbets- som familjeliv. Ett centralt jämställdhetsbeslut är en lagstadgad rätt till heltid. Med rätt till heltid skulle hundratusentals (unga) kvinnor få en reell möjlighet till kraftigt förbättrade levnadsvillkor och att vara ekonomiskt självförsörjande, vilket är grunden för makt över sitt eget liv.

Att komma in på arbetsmarknaden

När tidigare generationer gick i skolan fick de lära sig att Sverige var världens mest rättvisa land. Trots mindre bra betyg kunde de flesta få jobb direkt efter skolan, och efter en kort tid i bostadskö kunde många flytta in i sin första lägenhet. De flesta arbetade heltid i trygga anställningar.

Så är det inte längre. Det blir allt svårare för ungdomar att komma ut i arbetslivet, svårt att få en fast tillsvidareanställning, och enklare att bli uppsagd. Utan fast tillsvidareanställning är det omöjligt att skriva kontrakt på en lägenhet eller få ett banklån. Det har blivit svårt att etablera sig i samhället, ungdomar i dag har svårare att träda in i vuxenlivet än tidigare generationer, man etablerar sig allt senare på arbetsmarknaden. År 1990 hade sju av tio ungdomar arbete vid 20 års ålder. Nu är det först vid 27 års ålder som man uppnår samma siffra.

Olika satsningar har genomförts och bör genomföras för att unga ska få en tidig kontakt med arbetsmarknaden. Ett exempel på detta är de feriearbeten som staten finansierat sedan 1998. Under 2006 fick 31 000 ungdomar runtom

i landet ett statligt finansierat feriearbete. För många av dem är det den första kontakten med arbetslivet, och ett utmärkt sätt att knyta kontakter inför framtiden. Det är av högsta vikt att man så tidigt som möjligt får dels en uppfattning om hur arbetslivet fungerar, dels möjligheten att etablera relationer med arbetsgivare. Att ta bort de statligt finansierade feriearbetena skulle direkt påverka tiotusentals ungdomars möjligheter till dessa varje år.

Ett annat område som är viktigt är att satsa på yrkesutbildningar med integrerad praktik, bl.a. med samma motivering som ovan. Antalet ungdomar som får arbete efter avslutad yrkesutbildning är hög, och yrkesutbildningen är därför ett viktigt redskap för att skapa goda förutsättningar för unga att komma ut på arbetsmarknaden.

I dag (september 2006) befinner sig 144 000 personer i olika arbetsmarknadspolitiska program för att hålla och skapa kontakt med arbetsmarknaden. Av dessa är 27 000 personer under 24 år. Det är oerhört viktigt att dessa personer får fortsatt möjlighet att behålla en kontakt med arbetsmarknaden samtidigt som de är arbetssökande, både för att öka möjligheterna att få ett jobb, och för individens självkänsla.

Om de arbetsmarknadspolitiska programmen försvinner kommer vi att få 27 000 fler öppet arbetslösa ungdomar i ett slag, ungdomar som då inte har någonstans att gå.

I dag finns en möjlighet för ungdomar, företrädevis med yrkesutbildning, att söka stipendier för att göra arbetspraktik utomlands, de s.k. interpraktikstipendierna. Under sista halvåret 2005 deltog 443 ungdomar i interpraktik. Att ha erfarenheten av utlandspraktik bör förbättra ungdomars chanser till arbete och egen utveckling, och med anledning av det vore det att försvåra ungdomars situation på arbetsmarknaden att ta bort möjligheten att söka interpraktikstipendier.

Trygga människor vågar mer

Sverige har i dag, jämfört med andra länder, en hög andel unga medlemmar i fackföreningar. När man är ny i arbetslivet är risken att man blir utnyttjad och får till exempel fel lön stor, det visar inte minst LO:s satsning på jourtelefon för ungdomar. Med anledning av i motionen tidigare nämnda förhållanden för unga på arbetsmarknaden gällande anställningstrygghet och tillfälliga anställningar är behovet av ett fackföreningsmedlemskap och ett medlemskap i a-kassan av största vikt även för ungdomar.

Regeringen har aviserat stora förändringar för de ekonomiska villkoren för att vara medlem i fackförening och a-kassa. Detta kommer att drabba lågavlönade allra hårdast, dvs. ungdomar, kvinnor och invandrare, vilka också är de som har ett stort behov av att kunna få hjälp och stöd hos en fackförening.

Hotell- och Restaurangfacket (HRF) har en av de yngsta medlemskåren bland fackförbunden, med en snittålder i medlemskåren på drygt 35 år. Snittlönen för medlemskåren ligger 2006 på 16 400 kronor för ett heltidsarbete. Enligt en uträkning från HRF kommer den faktiska kostnaden för ett medlem-

Fel! Okänt namn på

skap (räknat på ett genomsnitt), med den ökade avgiften till a-kassan och den slopade avdragsrätten för både a-kasseavgift och fackföreningsavgift, att bli 593 kronor per månad, jämfört med dagens 227 kronor. En ökning med 366 kronor per månad!

Om man då har i åtanke att ungdomar tjänar allra sämst, och att inkomsten för deltidsarbetande givetvis är lägre än för dem som jobbar heltid, så kan man se att dessa grupper kommer att ha oerhört svårt, för att inte säga omöjligt, att kvarstå som medlemmar i både fackförening och a-kassa, och därmed får de en än mer förvärrad situation i arbetslivet.

Hotell- och restaurangbranschen har dessutom stor omsättning på sin personal, 25 % av HRF:s medlemmar är arbetslösa under någon del av året, vilket innebär att de sänkningar som planeras av ersättningsnivåerna i a-kassan också kommer att drabba dem hårt.

Unga och ohälsa

Ohälsan bland unga ökar kraftigt. Det har alltid funnits starka kopplingar mellan otrygghet och ohälsa. De ungas otrygga situation på arbetsmarknaden visar sig i ohälsostatistiken. Det är också dokumenterat att unga och rutinerade anställda löper en ökad risk att råka ut för arbetsskador. I dag har vi en omfattande utbildningsverksamhet i samhället för att utbilda skyddsombud till arbetsplatserna. Skyddsombudens roll är att genom sin kunskap om arbetsmiljö och arbetsmiljölagstiftning kunna förhindra arbetsskador och skapa en god arbetsmiljö. Det skulle få stora konsekvenser för folkhälsan, inte minst bland unga, om stödet till arbetsmiljöutbildningen försvann.

I dag bedrivs också ständig forskning om ungas situation på arbetsmarknaden och om ungas arbetsmiljö via Arbetslivsinstitutet. En konsekvens av att lägga ned Arbetslivsinstitutet skulle bli att vi förlorar ett kunskapscenter på dessa områden, och gör också att vi avhänger oss möjligheten att bedriva forskning på dessa områden. Institut som Arbetslivsinstitutet finns i de flesta europeiska länder och i USA. Vi behöver den fortsatta forskningen om arbetslivet och dess villkor i Sverige, både när det gäller arbetslivet i dess helhet och med ett fokus på ungdomars situation i arbetslivet.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 26 oktober 2006

Veronica Palm (s)

Helén Pettersson (s)

Luciano Astudillo (s)

Fredrik Olovsson (s)

Ibrahim Baylan (s)

Johan Löfstrand (s)

Magdalena Streijffert (s)

Mikael Damberg (s)

Louise Malmström (s)

Fredrik Lundh (s)

Hillevi Larsson (s)

Jennie Nilsson (s)

Lena Hallengren (s)

Maryam Yazdanfar (s)